

Székeley Marianna¹

A ZSÍROS ÚJSZÖVETSÉG – EGY KÁRPÁTALJAI LELKÉSZ
LÁGERT MEGJÁRT BIBLIÁJA

ABSTRACT

The Greased New Testament – the Bible of a Transcarpathian pastor, which was with him in the forced labor camp

If we look at Barna Horkay's life, we can see that the Bible, the Word of God, played a central role in his life from a very young age, especially after his coming to live faith. Therefore, after he was tried by an atheist, religiously oppressive power and then sentenced to prison in a camp, one of the most severe sentences for him, in addition to exile, starvation, cold and hard physical labor, was the prohibition of the use of the Holy Scriptures. He had to go without the Bible for many months before he was able to read it again, thousands of miles away from home, thanks to his wife's ingenuity. Even after being released from the camp, it was a matter of his heart that in a country where the publication and use of religious books is prohibited, the Reformed people could get a Bible with the help of foreign supporters.

Keywords: Bible, oppressive power, prison, prohibition

REFORMÁTUS ŐSÖK NYOMÁBAN

„Papi családban, vallásos légkörben nevelkedtem” – így emlékezik vissza ifjúkori éveire az önéletírásában Horkay Barna,² aki egy református lelkészcsaládban látta meg a napvilágot id. Horkay Barna és Sasi Szabó Anna harmadik gyermekeként a tíz közül, 1908-ban, Kistárkányon.³ Az édesapa, aki lelkiismeretesen végezte szolgál-

- 1 Székeley Marianna, történelem–földrajz középiskolai tanár, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Földrajz és Turizmus Tanszékének tanársegéde. szekeley.marianna@kmf.org.ua
- 2 HORKAY Barna: *A Keleti Baráti Kör. Képek a kárpátaljai ébredésből*, s. 1., Kom Over En Help Alapítvány, 1998, 18.
- 3 Державний Архів Закарпатської області, Ужгород (Derzhavnij arhiv Zakarpatskoyi oblasti, DAZO, Ungvár). Fond P-1420, opisz 1.

latát, úgy nevelte gyermekeit is, hogy azok számára már egész kicsi kortól természetes volt az istentiszteletek látogatása, a zsoltárok éneklése, a Biblia olvasása. Így nem csoda, hogy Horkay Barna szívében már kisdíakként élt a vágy, hogy saját énekeskönyve és Bibliája legyen. Erre azonban még egy ideig várnia kellett. 1919-től a Sárospataki Református Főgimnázium diákja lett, ahol László nevű bátyja is tanult. Ötödikes gimnazista volt, bátyja pedig elsőéves teológus, amikor Barna már önállóan végezhetette el a tanév eleji szükséges befizetéseket, s egyúttal a helyi könyvkereskedésben vásárolhatott magának egy énekeskönyvet meg egy Bibliát, melyet gyakran, de még nem rendszeresen olvasott.⁴

A főgimnáziumban eltöltött nyolc éve alatt szorgalmasan tanult, különféle megmérettetéseken vett részt (tanulmányi és sportversenyeken egyaránt),⁵ s aktív szerepet vállalt az iskolai élet szinte minden területén.⁶ 1927-ben – öt diáktársával együtt – jeles érettségi vizsgát tett.⁷ Végzős évében felmerült a kérdés: hova tovább? Családjában a lelkészi hivatás hosszú múltra tekintett: felmenői között 1720-ig visszamenőleg voltak református lelképásztorok,⁸ s testvérei közül is többen ezt a pályát választották.⁹ Tőle sem állt távol annak gondolata, hogy lelkész legyen, hisz már nyolcévesen a csűrben lucernabálából *szószéket* készített magának, s azon állva *prédikált*, de anyai nagybátyja – aki egyúttal a keresztaipja is volt – gyermektelen magas rangú katonatisztként mintegy a fia helyett Barnát akarta katonai pályára küldeni. A tizenéves fiú tehát erre készült. Mikor azonban az érettségit követő nyáron kiderült, hogy előre nem látott okok miatt mégsem mehet a Ludovikára,¹⁰ saját visszaemlékezései szerint ő igazából ezt örömmel fogadta, mert így teljesült a titkolt vágya, s beiratkozhatott a Sárospataki Theológiai Akadémiára.¹¹ Az ott töltött évei alatt a tanulás mellett aktív társadalmi tevékenységet is folytatott: már elsőéves teológusként bizottsági tagja lett a Főiskolai Ifjúsági Egyletnek, a Hittanhallgatók Egyletének és a Sárospataki Akadémiai Atlétikai Clubnak is,¹² valamint a kóruselnöki tiszttet is ő töltötte be.¹³ Napjai tevékenyen teltek, de mégis úgy érezte, hogy hiányzik valami az életéből. Negyedéves teológusként, 1931. feb-

4 Horkay: *A Keleti*, 19.

5 Másodikos, mikor rajzból nyújtott teljesítményét jutalmazták, a felsőbb évfolyamokon pedig szavalóversenyeket, irodalmi esszépályázatokat, atlétikai versenyeket nyer. Ezenkívül rendszeres versmondó az ünnepségeken, végzős diákként pedig az I. Rákóczi György Egyesület ifjúsági elnöke.

6 Székely Marianna: „Ne legyen hiába tűzbevettetésem” – Horkay Barna lelkész megpróbáltatásai a szovjet éra idején, in: Petheő Attila – Tömösközi Ferenc (szerk.): *Hitvalló egyház magyar mártírjai III*, Komárom, Selye János Egyetem Református Teológiai Kar, 2024, 65–80., 65.

7 *A Sárospataki Református Főiskola értesítője az 1926-27-ik iskolai évről*, 1927, 58–73.

8 Lánya, Horkay Anna értesülése szerint 1708-ig vezethető vissza a lelkészi hivatás a felmenőik között.

9 László és István nevű testvére is apjukhoz hasonlóan a lelkészi hivatást választotta.

10 Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia.

11 Horkay: *A Keleti*, 19.

12 *A Sárospataki Református Főiskola értesítője az 1927-28-ik iskolai évről*, 1928, 88.

13 *A Sárospataki Református Főiskola értesítője az 1929-30-ik iskolai évről*, 1930, 23.

ruár 21-én arra az elhatározásra jutott, hogy noha a Bibliát hatodikos gimnazista kora óta naponta olvasta, attól a naptól hozzákezd annak rendszeres, folyamatos olvasásához: „Úgy, ahogy a pataki főiskolai nagykönyvtár »Unicum«-szekrényében láttam az öreg Rákóczi György Bibliájában. Ő minden nap két fejezetet olvasott el, odaírva a dátumot.”¹⁴

DÖNTŐ FORDULATOK

Horkay Barna életének a tanulmányai befejezése és a szovjet csapatoknak a térségbe, azaz Kárpátaljára való bevonulása közötti időszakában több, döntő fordulathoz nevezhető esemény is bekövetkezett: a lelkésszé avatása, a saját gyülekezet, a Keleti Baráti Körrel való kapcsolata, az élő hitre jutása és a házasságkötése. Mind-mind olyan történések voltak, amelyekről elmondható, hogy meghatározták későbbi életútja alakulását. 1931. június 21-én kapott lelkipásztori palástot,¹⁵ de ezt követően még két évet Sárospatakon maradt, mint helyettes-vallástanár a tanítóképzőben. Itt az intézményi lelkész feladatait is ellátta, vezette a vasárnapi iskolát és a bibliaköröket, valamint a Kálvin János Egyesületnek¹⁶ is a tanár-elnöke volt.¹⁷ 1933-ban elhagyta Sárospatakot, mert Munkácson lett segédlelkész Bertók Béla püspök mellett, majd megpályázta az 1934 októberében megüresedett nagyszőlősi lelkészi állást, s (négy másik jelölttel szemben, az 1935 februárjában tartott lelkészválasztó gyűlésen) el is nyerte azt. Az eseményről a *Prágai Magyar Hírlap* is írt, miszerint „a választó-közönség az eredményt megnyugvással és éljenzéssel vette tudomásul”.¹⁸ Mindössze huszonhat éves volt, amikor egy olyan gyülekezet élére került, amely megyei és esperesi székhely volt, s korábban leginkább idősebb lelkipásztorok szolgáltak benne.¹⁹

Már nagyszőlősi tevékenységének első évében bővebb feladatkört kellett ellátnia, mint lelkészársainak, miután 1935 júliusában a római katolikus vallású özv. Atzél Lászlóné szül. Perényi Lujza ingatlan- és földadományt ajánlott fel néhai férje emlékére a református egyház számára.²⁰ E felajánlás eredményeként ugyanaz év október 6-án megnyithatta kapuit az Atzél-Perényi Szeretet Árvaház, ahol felekezettől függetlenül fogadtak be árva gyermekeket. Horkay lelkész kezelte az

14 Horkay: *A Keleti*, 21.

15 Horkay: *A Keleti*, 21.

16 A teológusok és a tanítóképzős diákok egyik hallgatói szervezete.

17 *A Sárospataki Református Főiskola értesítője az 1931-32-ik iskolai évről*, 1932, 138.

18 S.n.: Horkay Barna az új nagyszőlősi református lelkész. *Prágai Magyar Hírlap* 14(1935/45), 1935. február 22., 5.

19 Székely: *Ne legyen*, 66.

20 S.n.: Református árvaház létesül Nagyszőlősen egy katolikus magyar nagyasszony jóvoltából bármily vallású magyar gyerekek számára. *Prágai Magyar Hírlap* 14(1935/174), 1935. augusztus 1. 7.; SZÉKELY Marianna: A nagyszőlősi Atzél-Perényi Szeretet Árvaház, *Küldetés. A Kárpátaljai Református Egyház Lapja*, 27 (2019/2), 8.

árvaház költségvetését,²¹ melyet a máramaros-ugocsai gyülekezetek önkéntes felajánlásaiból tartottak fent, s a gyermekek számának növekedésével az intézmény bővítését is ő irányította.²² Emellett rendszeresen hívták különböző szolgálattevő alkalmakra, illetve 1936. augusztus 15–16-án – már második alkalommal – a nagyszőlősi gyülekezet adott otthont a Kárpátaljai Református Egyházkerület éves országos konferenciájának.²³ A nagyszabású rendezvényt, amelyen Kárpátalja szinte minden gyülekezte képviseltette magát, és több ezer fő fogadását és vendégül látását jelentette, Horkay Barna és gyülekezte sikeresen szervezte meg és bonyolította le.²⁴

1. ábra: A nagyszőlősi Atzél-Perényi Árvaház megnyitása. Bertók Béla püspök mögött balra a fiatal lelkész Horkay Barna. Kép forrása: *Képes Hét*, 1935. október 13.

Még ugyanez év őszén Szabó Béla, Tóth Kálmán és Simon Zsigmond lelkészek Huszton megalakították a Baráti Kört/Keleti Baráti Kört,²⁵ melynek tagjai havi rendszerességgel gyűltek össze más-más helyszínen. Ezeken az összejöveteleken

21 Kiss Gyula (szerk.): *A Magyarországi Református Egyház egyetemes névtára 1941*. Budapest, 1941, 223.

22 Horkay: *A Keleti*, 13.

23 Az első ilyen konferenciát is Nagyszőlősen szervezték meg 1927-ben.

24 „A nagyszőlősi református egyházközösség önként vállalta magára a konferencia megrendezését és az ezzel járó kötelezettségeket, de nem is vallott szűgyent, mert a konferencia minden tekintetben fényesen sikerült és a vendégek elragadtatással nyilatkoztak a nagyszőlősiek magyaros vendégismeretéről.” – Lásd: S.n.: Több ezer főnyi hívó jelenlétében, fényes sikerrel tartották Nagyszőlősen a kárpátaljai reformátusok kilencedik országos konferenciáját. *Prágai Magyar Hírlap* 15(1936/188), 1936. augusztus 19. 6.

25 ORBÁN Marianna: Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban, *Acta Beregsasiensis*, 2009/2, 239–244., 239.

2. ábra: Horkay Barna és Törzsök Doloróza esküvői fotója, 1942.
A képet közli: Fodor Gusztáv:
Akik a nagy nyomorúságból jöttek.
RKK Könyvek, 2017, 171.

Horkay Barna is részt vett, s az egyik ilyen alkalom során jutott elő hitre.²⁶ Ettől kezdve ő is aktív tagja lett a szervezetnek.

1938 novemberében egy rövidebb időre el kellett hagynia szolgálati helyét, s Tarpán végzett szolgálatot két és fél hónapon át. Később lehetősége volt visszatérni saját gyülekezetébe,²⁷ s folytatni a már megkezdett munkát: csendesnapokat, evangelizációs heteket, leánykonferenciákat, bibliaköröket szervezett, s megnövelte az ifjúság körében végzett lelki munkát, továbbá rendszeresen szolgálatot vállalt a Baráti Kör által szervezett ifjúsági konferenciákon, evangelizációkon is.

1942 áprilisában kettős haláleset történt a fiatal lelkész családjában: pár óra különbséggel veszítette el édesanyját és Judit nevű húgát, akik mindketten súlyos betegségben szenvedtek.²⁸ Még ugyanez év őszén megházasodott: feleségül vette Törzsök Dolorózt, a battonyai lánykör és vasárnapi iskola vezetőjét, akivel két évvel korábban egy szőlőligeti csendesnapon ismerkedett meg.²⁹

Közös életük további alakulása fényében elmondható, hogy Horkay Barna felesége személyében egy Istentől való, hűséges segítőtársra lett.

A BARÁTI KÖR ÉS ANNAK TEVÉKENYSÉGE

Az első világháborút követően, Magyarországhoz hasonlóan Kárpátalja területén is elkezdődött a lelki ébredés folyamata, ami elsősorban a belmisszió erőteljes megindulásában volt észlelhető. Ennek kárpátaljai mozgatórugója Szabó Béla huszti lelkész volt, aki mint missziói lelkész is tevékenykedett. Ő és két lelkész-társa – Tóth Kálmán feketeadói és Simon Zsigmond asztélyi lelkészek – 1936 őszén Huszton megalakítottak egy olyan baráti közösséget, amely elsősorban a belmisszióban érintett személyeket fogta össze. Tagjai között nemcsak lelkészek voltak, hanem lelkipásztornék, tanítók, tanítónők, egyszerű gyülekezeti tagok is. A közösség Napkeleti vagy Keleti Baráti Kör néven vált ismertté. Célja az öntudatos református nevelés volt a hivatalos egyház keretein belül, fokozottabban felvállalva a belmissziói feladatokat, mint például asszony- és leánykörök, ifjúsági egyesületek szervezése, betegek látogatása stb. Tagjai tizedet adtak javaikból,

26 Horkay: *A Keleti*, 15.

27 U.o., 29–31.

28 Békefi Benő: Gyülekezeti Evangélizáció, Nagyszöllős. *Nyírségi Virrasztó* 7(1942/9), 1942. május 1., 3. Horkay: *A Keleti*, 48–94.

29 Horkay: *A Keleti*, 40.

amiből segítették a szegényeket, a betegeket, a rászorulókat, illetve támogatták a későbbiekben a külmisziót is.³⁰

Havonta tartottak összejöveteleket, melyeknek mindig más-más gyülekezet szolgált a helyszínéül. A résztvevők Biblia-tanulmányozással, közös imádkozással, énekléssel, beszélgetéssel és tanulással töltötték a napot. Minden összejövetelen volt egy kijelölt igeszakasz, egy zsoltár, egy Hallelujah ének, és a Heidelbergi Kátéból két-három kérdés, amit a résztvevők kívülről megtanultak, majd felmondtak. „Sajnos, a tanulásban csak egy ideig voltunk hűségesek, mindig kevesebben és kevesebbet tanultunk. Pedig elmondogattuk, hogy főleg a bibliai rész megtanulását kellene halálosan komolyan venni, mert jöhet idő, amikor arra leszünk utalva, amit könyv nélkül tudunk a Bibliából. Nem gondoltuk, hogy ez az idő valóban bekövetkezik hamarabb, mint gondoltuk”³¹ – emlékezett vissza Horkay Barna, aki ezeken az alkalmakon rendszeresen szolgálatot is vállalt. Amikor 1941-től elkezdtek körleveleket is küldeni az összejöveteleken elhangzottakról azoknak a tagoknak, akik valamilyen oknál fogva távol maradtak, gyakran látjuk az Ő nevét is az aláírók között.³²

A Baráti Kör felismerte, hogy a misszió egyik nagyon fontos eszköze az evangéliumi irodalom, ezért tagjai engedélyt kértek egy egyházi könyvesbolt megnyitására Beregszászban. Ennek vezetője Fekete Gyula diakónus lett. A könyvesbolt később nagyobb könyvkereskedéssé nőtte ki magát, papír-írószer részleggel is kibővülve. Horkay Barna pedig ezzel párhuzamosan Nagyszőlősen indította meg az iratmissziót, kezdetben csak helyi szinten, később pedig könyvnapok szervezésével a környező gyülekezetekre is kiterjesztve azt. Továbbá megszervezte, hogy önkéntes adományok segítségével ingyenesen jusson el a gyülekezet tagjaihoz az ifj. dr. Szabó Aladár által szerkesztett *Református Híradó* című havilap 400 példányban.³³

A Keleti Baráti Kör belmissziós munkájába az egyházi vezetés nem szólt bele, s tevékenységét a szovjet csapatok bevonulásáig akadálytalanul kifejthette.³⁴

1944 UTÁN

A szovjet csapatok 1944 októbere folyamán megszállták Kárpátalja területét. A következő hónapban a magyarlakta településeken háromnapos munkára, *málenyikj robotra* kötelezték a 18 és 50 év közötti férfiakat, amiből végül többévnnyi kényszer-

30 Orbán: *Ébredési mozgalom*, 66.

31 Horkay: *A Keleti*, 23.

32 Horkay Barna tizenöt ilyen körlevelet közöl az 1941–1944 közötti időszakból visszaemlékezésében. Lásd: Horkay: *A Keleti*, 48–94.

33 Uo., 35–36.

34 Uo., 25.; *A Verbóci Református Egyház Presbiteri jegyzőkönyve*, 1946. április 9.; *A Tiszaijlaki Református Egyház Presbiteri jegyzőkönyve*, 1946. május 7.

munkatábor lett. A lelkészekre nem vonatkozott ez a felhívás,³⁵ ennek ellenére 1944 őszén több lelkész és segédlelkész is elmenekült, a három esperes közül pedig csak a beregi egyházmegye vezetője, Bary Gyula maradt a helyén.³⁶ A másik két esperesi hivatalt a helyettesek vették át, Ungban Gencsy Béla és Máramaros-Ugocsában Lajos Sándor, ahogy arra Révész Imre, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke az 1945. január 18-ai keltezéssel írt körlevelében felhatalmazást adott.³⁷

Az iskoláskorú gyermekekkel való foglalkozást a szovjet hatalom 1945-ben megtiltotta.³⁸ Továbbra is megrendezésre kerültek a Baráti Kör havi összejövetelei, amelyeken a résztvevők száma már 120-1300 fő között mozgott a korábbi 20-40 helyett. Ez azzal magyarázható, hogy a mindennapi élet terhei, bizonytalanságai, félelmei miatt egyre több ember fordult az Isten és az egyház felé. Az ateista államhatalom, még ha a figyelmét nem is kerülték el ezek a rendezvények, egy ideig nyílt lépéseket nem tett velük kapcsolatban.³⁹ Megnövekedett taglétszámával párhuzamosan a Baráti Körnek kialakult egy szűk, belső magja, amelyhez hat lekipásztor tartozott: Horkay Barna, Pázsit József, Asszonyi István, Simon Zsigmond, Kovács Zoltán és Zimányi József lelkészek. *Hatosnak* nevezték, és mintegy intézőbizottságként működött. A *Hatos* tagjai – a gyülekezeti munkások számának drasztikus csökkenése miatt, utánpótlása céljából – 1946-ban Gecsében egy hónapos bibliaiskolát szerveztek. Ezen megközelítőleg 20 fiatal vett részt. Ezzel a lépéssel a baráti körös lelkészek még inkább az állam látóterébe kerültek.⁴⁰ Amikor egy évvel később (1947 tavaszán) a hat lelkész úgy döntött, hogy az állam irányába is bizonytságot tesz hitéről, a hatóság válasza az volt, hogy még ugyanaz év nyarán betiltotta a Keleti Baráti Kört, majd ezt követte a baráti körös lelkészek

35 ORBÁN Marianna: A Kárpátaljai Református Egyház története 1944–1949 között, *Történeti Tanulmányok XVI. A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének kiadványa*. Debrecen, 2008. 303–317.

36 SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY Ibolya: Idegen világban: Bary Gyula beregi esperes lelkészi tevékenysége a szovjetesítés időszakában. In: Kiss Réka-Lányi Gábor (szerk.): *Hagyomány Identitás Történelem*, 1(2024/1), 115–136., 121.; FODOR Gusztáv: A református egyház első évtizede Kárpátalja szovjetizálásának idején (1944–1954), in: Molnár D Erzsébet – Molnár D István (szerk.): *Hadifogság, málenykij robot, gulág. Kárpát-medencei magyarok és németek elhurcolása a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáboraiiba (1944-1953)*, Beregszász-Ungvár, „Rik-U” Kiadó, 2017, 99.

37 *A tiszántúli református egyházkerület püspökétől. 7/1945. szám alatt. Körlevél a máramaros-ugocsai egyházmegye lekipásztoraihoz*. Debrecen, 1945. január 18., Kárpátaljai Református Egyház Levéltára és Múzeuma (KRELM), Bulcsú, I. 10.c.,

38 Szamborovszkykyné Nagy: *Idegen világban*, 121–122.

39 Itt érdemes azonban megemlíteni egy különös eseményt: négy baráti körös lelkész, köztük Horkay Barna egy lelkésztársukat látogatták meg az egyik ugocsai faluban. Miközben székéren tartottak hazafelé, egy rendszám nélküli teherautó szánt szándékkal beléjük ütközött. A székér hátsó tengelye elgörbült az ütközés következtében, de senki nem sérült meg. Az autó nem állt meg, hanem tovább ment. A lelkészek sosem tudták meg, ki állt vagy kik álltak a furcsa baleset mögött.

40 SZÉKELY Marianna: Szikszai Aladár a Keleti Baráti Körről. In: Szamborovszkykyné Nagy Ibolya (szerk.): *Magyar öntudat és krisztusi, keresztyén elvek*. Beregszász, Narancsik Imre Kutatói Műhely, 2019, 136–151, 141.

letartóztatása.⁴¹ Fedotov hadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Nagyszőlősi Körzeti Osztályának vezető operatív megbízottja 1947. október 16-án rendelte el Horkay Barna letartóztatását, valamint házkutatás megtartását nála.⁴² Másnap dél körül a hatósági szervek megkezdték a házkutatást, mindent, ami gyanús lehet, összegyűjtöttek, majd magukkal vitték a lelkéssel együtt.

A SAROKBA VÁGOTT BIBLIA

Horkay Barna a várandós feleségét, valamint kislányát és kisfiát hagyta otthon, mikor a hatóságok őrizetbe vették. Őt magát Ungvárra vitték, ahol kezdetben vizsgálati fogságban volt, majd pár nap elteltével megkezdték a rendszeres kihallgatását, amit Sztroganov őrnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Nyomozói Osztályának vezetője irányított.⁴³ Amellett, hogy koholt vádakkal illették, s a legkülönbözőbb módokon próbálták megtörni (olyan cellában helyezték el, ahol hat ágy volt, de már hat személy is tartózkodott benne, vagy órákon át ült a kihallgató teremben, de nem kérdeztek tőle semmit, illetve reggelként kivitték sétálni, de még sötétben stb.), nem tarthatott magánál Bibliát sem.⁴⁴ De cellatársaival rendszeresen beszélgetett Isten Igéjéről.

A hivatalos vádemelés 1948. január 18-án történt meg ellene. Az ateista államhatalom *vallási fanatizmus*sal vádolta olyan tevékenységekért, amelyek a lelkészi hivatás normális velejárói voltak. Ítéletként a már fent említett Sztroganov őrnagy tíz év javító-munkatáborban letöltendő szabadságvesztést kérelmezett számára.⁴⁵ Ezt követően 1948. január 21-én áthelyezték Ungvárnak abba a börtönébe, ahol már nemcsak politikai, de köztörvényes foglyok is voltak. Aki ide került, annak általában két héten belül lezajlott a tárgyalása, s megtörtént elítélése. Horkay Barna több hónapot töltött ebben a börtönben. Ez idő alatt két hétig egy cellában volt lelkésztársával, Zimányi Józseffel, akit egy nappal később tartóztattak le, mint őt. A másik lelkésznek egy ideig volt Bibliája a börtönben. Amikor azonban az egyik fogolyatadásnál átvizsgálták a holmijukat, megtalálták a Szentírást, amit az ügyeletes tiszt mérgeiben a sarokba dobott. Ezt követően a két lelkészt más-más cellába helyezték el.⁴⁶

41 1947. február–október között lezajlott eseményekről bővebben lásd: SZAMBOROVSKYNÉ NAGY Ibolya: „Többet tenni most nem lehet. Irattárba!” A kárpátaljai reformátusok és az orosz baptisták egyesülési/együttműködési történetéről (1947), in: Kiss Réka – Lányi Gábor (szerk.): *Hagyomány Identitás Történelem* 2019, 2. kötet, Budapest, KRE ETKI – KRE HTK Egyháztörténeti Kutatóintézet, Budapest, 2020, 377–398.

42 FODOR Gusztáv: *Akik a nagy nyomorúságból jöttek... A sztálini diktatúra koncepciói perai kárpátaljai református lelkészek ellen a KGB ungvári levéltárának dokumentumai alapján. Peranyagok, életrajzi adatok, fényképek.* Debrecen, KRE – RKKK Alapítvány, 2017, 153–165, 193–220.

43 Székely: *Ne legyen*, 73.

44 Horkay: *A Keleti*, 160–161.

45 Székely: *Ne legyen*, 74.

46 Horkay: *A Keleti*, 162.

Horkay Barna ügyében 1948. május 15-én hoztak ítéletet, miszerint az ellene felhozott vádakban bűnösnek találták, és hét év javító-munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték. Zimányi József is hasonló büntetést kapott. Június közepén indították útnak őket több rabtársukkal együtt Szibéria különböző lágerei felé.⁴⁷ A börtön kijáratánál visszakapták táskáikat. Mikor Horkay Barna megnézte a sajátját, meglepődve, de örömmel látta, hogy benne van Zimányi József korábban sarokba vágott Bibliája. „Az akkori őr jóindulatú volt, tudta, hogy papok vagyunk, a Bibliát titokban visszatette a táskába. Csak a táskákat tévesztette össze...” – emlékszik vissza a lelkész a történetekre.⁴⁸

Ungvárról Lembergbe⁴⁹ kerültek az elosztólágerbe, ahol több magyar emberrel is találkoztak. Zimányinak innen korábban kellett tovább indulnia, emiatt megegyeztek, hogy kettéosztják a Bibliát: Horkay megkapta az Ószövetséget, a lelkész-társa pedig vitte magával az Újszövetséget, mert annak a végén ott volt a felesége kézírása. Hogy ki hová fog kerülni, nem tudták. Évek múlva, szabadulásuk után látták csak újra egymást.

Azt a rabcsoportot, amelybe Horkay Barna került, Moszkván át Omszkba viték. Itt még megtarthatta a Bibliáját. A következő megállónál – Novoszibirszknél, ahol egy hetet töltöttek – beszálláskor motozásnak vetették alá őket, megtalálták nála és elvették tőle a Szentírást.⁵⁰

„MILYEN GONDOSAN CSOMAGOL A FELESÉGE!”

Buchta-Vanyina, Magadán, a Kolima-vidéki tajga – azok a helyek, ahol Horkay Barna 1948 nyarától 1950 tavaszáig hosszabb-rövidebb időt töltött rabként. Mindenütt más-más feladatot kellett ellátnia, de a lágerekben sok volt a közös vonás: az embertelenül nehéz fizikai munka, a gyenge koszt, a farkasordító hideg, a rossz közbiztonság, a betegségek, amit a legyengült szervezet könnyebben elkapott és nehezebben vészelt át, valamint az otthontól való több ezer kilométer távolság.⁵¹ A legkegyetlenebb körülmények a tajgán voltak, ahol több hosszú, téli, hideg hónapot kényszerült eltölteni. 1950 márciusában sikerül elhagynia ezt az emberi lakhatásra szinte alkalmatlan területet, mivel súlyosan megbetegedett. A legközelebbi kórház az onnan 320 km-rel délebbre levő Nyekszikánban volt, amely település is csak pár foknyi távolságra feküdt az Északi-sarkkörtől. Miután felépült, továbbra is ezen a helyen maradt, s némileg enyhült a munkája nehézsége is, amikor egy kis gyártelepre került takarítónak. Ez viszont veszélyekkel is járt, mivel éjszakai műszakban dolgozott, a közbiztonság miatt a baraktól a munkahelyig eljutni kocká-

47 Székely: *Ne legyen*, 75.

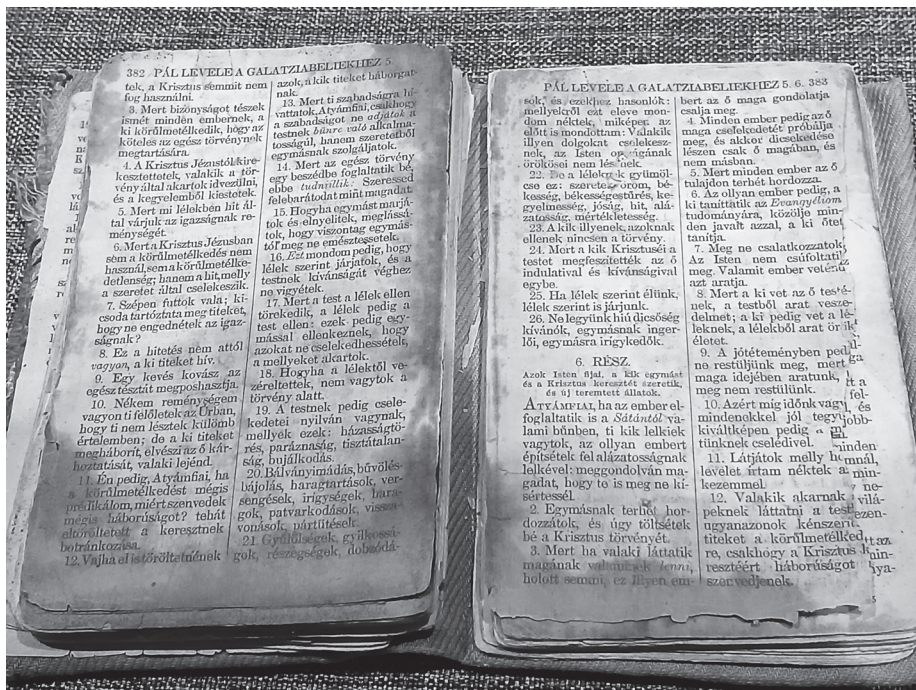
48 Horkay: *A Keleti*, 164.

49 Mai nevén Lviv (Львів).

50 Horkay: *A Keleti*, 166.

51 Székely: *Ne legyen*, 76.

zatos volt.⁵² A korábbi légerekkel szemben talán az volt a legnagyobb pozitívuma, hogy innen már tudott írni a családjának, illetve csomagot is kaphatott otthonról. A sok ezer kilométer távolságot a csomagok nagyjából egy hónap alatt tették meg, tehát csak tartós dolgokat volt érdemes beletenni. Horkay Barna felesége, mivel tudta, hogy férje számára milyen fontos a Szentírás, ívekre szedett egy Bibliát, s minden ívbe egy kekszet csomagolt. Az ügyeletes tiszt, aki jelen volt a csomagok felbontásánál, nem vett észre semmi gyanúsat, sőt megdicsérte a lelkészt, milyen gondosan csomagol a felesége. Az ívek zsírosak lettek, de olvashatóak voltak. A lelkészné kétszerre küldte ki férje számára az Újszövetséget a Lukács evangéliuma 7. részétől a Jelenések könyvének közepéig. Horkay fedelet is készített neki vászonba varrt keménypapírból. Mindig magánál hordta, s amikor lehetősége volt, olvasta. Az egyik ilyen alkalommal Novikov főhadnagy (a láger politikai tisztje) észrevette, s elvette tőle. Hiába kérlete a többi rab is, hogy hagyja a lelkésznél a Bibliát, a tiszt hajthatatlan volt: „Majd ha felszabadulsz, visszakapod, a lakáson olvashatod, ameddig akarod.” Horkay maga sem gondolta volna, hogy ez valóban így lesz. De három év múlva, szabadulásakor azért bement a láger irodájába, és visszakérte a Bibliáját. Novikov főhadnagyot akkorra már áthelyezték, de

A zsíros Újszövetség. A kép Horkay Anna engedélyével készült 2024. október 24-én.

a Szentírás ott volt a szekrényben elzárva, vissza is adták neki, s később tényleg az otthonában olvashatta azt.⁵³ Ez az Újszövetség még napjainkban is megvan a Horkay család tulajdonában.

Felesége jóvoltából a lelkész ezt követően sem maradt Biblia nélkül: egy másik csomagban egy teljes Szentírást kapott otthonról, melyet az előzőhöz hasonlóan mindig magánál hordott. Azonban egyik este munkába menet kirabolták, és elvették a felső ruházatát, zsebében a Bibliával, amit nagyon sajnált, de egyúttal örült is, hogy Isten megőrizte őt, és a tolvajok nem vették el az életét.⁵⁴

A lágerben töltött évei alatt Horkay Barna nagyon sok emberrel találkozott, s attól függetlenül, hogy volt-e nála Szentírás, mindig megragadta az alkalmat, hogy Isten Igéjéről beszéljen. Voltak, akik örömmel fogadták, voltak, akik emiatt besúgták, némelyek vitázni akartak vele, sokak közömbösek voltak. De ez nem tartotta vissza a lelkészt attól, hogy bizonyosságot tegyen a hitéről, ami miatt lágerfogságot szenvedett.

„MIRE LENNE SZÜKSÉGLETEK?”

Horkay Barna a lágerből 1953. június 24-én szabadult *időengedménnyel*,⁵⁵ de ezt követően sem mehetett haza száműzetéséből. Így Nyekszikánban maradt, munkát vállalt, amiért már némi fizetést is kapott. Csak 1955. augusztus 20-án indulhatott haza, és tizenhét nap után, 1955. szeptember 7-én reggel érkezett meg otthonába, Nagyszőlősrre. Nyolc év elteltével láthatta újra szeretteit, és Sámuel nevű kisfia végre személyesen is megismerhette édesapját.⁵⁶ Még ugyanez év őszén Gencsy Béla visszahelyezte lelkésznek korábbi gyülekezetébe, Nagyszőlősrre, de az időközben súlyos méreteket öltött lelkészhiány miatt több egyházközségben is elvállalta a szolgálatot: 1955-től Fancsikán, 1966-tól Feketepatakon és Mátyfalván, 1967-től Tiszakeresztúron, 1972-től pedig Tiszaújhelyen is ő volt a lelkész. Emellett 1956-tól az Ugocsa Egyházmegye esperesi feladatait is ellátta egészen nyugdíjba vonulásáig.⁵⁷ Személygépkocsi nélkül, olykor kerékpárral, tömegközlekedéssel járt a gyülekezeteket, s hűséggel, alázattal végezte a rábízott munkát. Felesége ebben is hűséges segítőtársa volt. Ezt mutatja a következő eset is. Az 1970-es években neki sikerült eljutnia Budapestre, ahol a Konventen találkozott dr. Tóth Károllyal, a Keresztény Békekonferencia akkori elnökével, s az megkérdezte tőle, mire lenne szükségük Kárpátalján? Horkay felesége pedig ezt válaszolta: „Bibliára, énekeskönyvre, kátéra és Keresztény Tanításra.” A Szovjetunióban minden vallásos irat behozatala tiltva volt. Ennek ellenére dr. Tóth Károly közbenjárásával

53 Horkay: *A Keleti*, 179.

54 Uo., 190.

55 Aki a napi munkáját a meghatározott mennyiség, azaz 100% felett teljesítette, annak a büntetéséből nem egy, hanem két napot vontak le. Így lehetett a lágerfogság idejét valamelyest lerövidíteni.

56 Székely: *Ne legyen*, 78.

57 Fodor: *Akik a nagy*, 167.

a Kárpátaljai Református Egyház (Moszkván keresztül) háromszáz Bibliát kapott ajándékba. Pár éven belül újabb Biblia- és énekeskönyv-küldemények érkezettek, s Kárpátalja gyülekezetei saját tapasztalatból vallhatták, hogy „az egyház Istené, és Istennek gondja van az Ő egyházára.”⁵⁸

Horkay Barnának és feleségének a fogságból való hazatérése után még három lánygyermek született: Margit, Anna és Márta. Idősebb fiúk, Barna 1976-ban életét veszítette. Miután beindult a helyi lelkészképzés,⁵⁹ és ennek eredményeként több fiatal lelkész is munkába állt Kárpátalja különböző gyülekezeteiben, Horkay hetvenkilenc évesen (1987-ben) nyugdíjba vonult. Nyugdíjas lelkészként feleségével Magyarországra költöztek az egyik lányukhoz és vejükhöz Tiszaeszlárra. Itt még tíz éven át végzett lelkészi szolgálatot.

1989. június 29-én a Kárpátaljai Területi Ügyészség 13/67. szám alatt, mint politikai megtorlások áldozatát, bűncselekmény hiányában rehabilitálta Horkayt.⁶⁰ 1997-ben feleségével Sárospatakra költözött, s 1998-ban, kilencvenévesen megírta visszaemlékezéseit *A Keleti Baráti Kör* címmel, amelyben – életútja fontosabb mérföldköveinek leírása mellett – fontos szerepet kapott a hitéről való bizonyoságtétele is. 2003. szeptember 22-én, kilencvenöt éves korában hunyt el Sárospatakon.⁶¹

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Державний Архів Закарпатської області, Ужгород (Derzhavnij arhiv Zakarpatskoyi oblasti, DAZO, Ungvár). Fond P-1420, opisz 1.

Kárpátaljai Református Egyház Levéltára és Múzeuma (KRELM), Bulcsú. I. fond, 10. C.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BÉKEFI Benő: Gyülekezeti Evangélizáció, Nagyszöllős. *Nyírségi Virrasztó* 7(1942/9), 1942. május 1., 3. FODOR Gusztáv: *Akik a nagy nyomorúságból jöttek... A sztálini diktatúra koncepciók pereit kárpátaljai református lelkészek ellen a KGB ungvári levéltárának dokumentumai alapján. Peranyagok, életrajzi adatok, fényképek*, Debrecen, K R E – R KK K Alapítvány, 2017. 178-179.

FODOR Gusztáv: A református egyház első évtizede Kárpátalja szovjetizálásának idején (1944-1954), in: Molnár D Erzsébet – Molnár D István (szerk.): *Hadiság, málenkij robot, gulág. Kárpát-medencei magyarok és németek elhurcolása a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáboraiába (1944-1953)*, Beregszász-Ungvár, „Rik-U” Kiadó, 2017, 99.

58 Horkay: *A Keleti*, 213.

59 A szovjet hatóságok nem engedik magyarországi teológiára tanulni az ifjakat, a püspök és az esperesek felügyelete alatt és mellett tanulnak az arra elhívást kapott fiatalok, meghatározott ideig.

60 Fodor: *Akik a nagy*, 167.

61 Székely: *Ne legyen hiába*, 78.

- HORKAY Barna: *A Keleti Baráti Kör. Képek a kárpátaljai ébredésből*, Kom Over En Help Alapítvány, 1998.
- KISS Gyula (szerk.): *A Magyarországi Református Egyház egyetemes névtára 1941*, Budapest, 1941.
- ORBÁN Marianna: A Kárpátaljai Református Egyház története 1944-1949 között, *Acta Universitatis Debreceniensis, Történeti tanulmányok XVI.* Debrecen, Debreceni Egyetem, 2008. 303–317.
- ORBÁN Marianna: Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936–1947), *Acta Beregszásensis. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. 8 (2009/2), Beregszász, 239-244.
- ORBÁN Marianna: Kárpátaljai református lelkészek börtön- és lágerélményei, *Mediárium* 5(2011/1–2), a Debreceni Református Hittudományi Egyetem és a Református Ifjúsági Média Alapítvány kiadásában, Debrecen, 41-57. old.
- S.n.: Horkay Barna az új nagyszöllősi református lelkész. *Prágai Magyar Hírlap* 14(1935/45), 1935. február 22., 5.
- S.n.: Református árvaház létesül Nagyszöllősen egy katolikus magyar nagyszony jóvoltából bármily vallásu magyar gyerekek számára. *Prágai Magyar Hírlap* 14(1935/174), 1935. augusztus 1. 7.
- S.n.: Több ezer főnyi hívő jelenlétében, fényes sikerrel tartották Nagyszöllősen a kárpátaljai reformátusok kilencedik országos konferenciáját. *Prágai Magyar Hírlap* 15(1936/188), 1936. augusztus 19. 6.
- SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY Ibolya: Idegen világban: Bary Gyula beregi esperes lelkészi tevékenysége a szovjetesítés időszakában, in: Kiss Réka-Lányi Gábor (szerk.): *Hagyomány Identitás Történelem* 1(2024/1), Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet, 115-136.
- SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY Ibolya: Gencsy Béla egyházvezetői tevékenységének főbb irányvonalai az államszocializmus idején, in: Kiss Réka-Lányi Gábor (szerk.): *Hagyomány Identitás Történelem* 2022, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet, 2023, 269-294.
- SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY Ibolya: „Többet tenni most nem lehet. Irattárba!” A kárpátaljai reformátusok és az orosz baptisták egyesülési/együttműködési történetéről (1947), in: Kiss Réka – Lányi Gábor (szerk.): *Hagyomány Identitás Történelem* 2019, 2. kötet, Budapest, KRE ETKI – KRE HTK Egyháztörténeti Kutatóintézet, Budapest, 2020, 377–398.
- SZÉKELY Marianna: A nagyszöllősi Atzél-Perényi Szeretet Árvaház, *Küldetés. A Kárpátaljai Református Egyház Lapja*. 27 (2019/2), 8.
- SZÉKELY Marianna: „Ne legyen hiába tűzbevettetésem” – Horkay Barna lelkész megpróbáltatásai a szovjet éra idején, in: Petheő Attila – Tömösközi Ferenc (szerk.): *Hitvalló egyház magyar mártírjai III*, Komárom, Selye János Egyetem Református Teológiai Kar, 2024, 65–80.
- SZÉKELY Marianna: Szikszai Aladár a Keleti Baráti Köréről, In: Szamborovszkyné Nagy Ibolya (szerk.): *Magyar öntudat és krisztusi, keresztyén elvek*, Beregszász, Nancsik Imre Kutatói Műhely, 2019, 136–151.